

ği Rodos, Oniki Ada ve Meis'i "İtalyan Ege adaları" ismiyle idarî bir birlik haline getirerek topraklarına kattı. 1925'te çıkarılan bir kanunla adalar halkı İtalyan tebaası sayıldı. Rodos ve İstanköy'deki Türkler'e cemaat halinde teşkilatlanma ve yönetim kurullarını seçme hakları tanındı. 15. maddede Rodos ve Oniki Ada'ya bağlı adacıkların İtalya'ya verildiği belirtildiği halde Meis'e bağlı adacıklardan söz edilmemişti. Bu adacıkların aidiyeti konusu iki devlet arasında devamlı sorun oluyordu. Uzun müzakerelerden sonra iki devlet arasında 4 Ocak 1932'de Anadolu sahilleriyle Meis adası arasındaki ada ve adacıkların ve Bodrum körfezi karşısındaki adanın "cihet-i âdiyeti hakkında itilâf-nâme" adıyla yedi maddelik bir antlaşma daha imzalandı. Bununla Bodrum körfezindeki Karaada Türk hâkimiyetinde bırakılırken Meis adasına bağlı otuz adacıktan on dokuzu Türkiye'ye, on biri İtalya'ya verildi.

İtalya'nın II. Dünya Savaşı'nda Almanya tarafından yer almasıyla birlikte Ege adaları meselesi tekrar tartışılmaya başlandı. İngiltere ile Amerika Birleşik Devletleri, 8 Eylül 1943'te Yunanistan'a savaş açan İtalya'nın kayıtsız şartsız teslim olması gerektiğini ilân edince New York'ta toplanan Oniki Ada temsilcileri Yunanistan'la birleşmek istediklerini ilân ettiler. İtalyan egemenliğindeki adalar savaş sırasında önce Almanlar'ın, ardından İngilizler'in eline geçti. Almanlar'ın adaları boşaltırken Türkiye'ye yaptıkları adaları işgal etme teklifini Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün reddettiği ileri sürülür. Adalarda 8 Mayıs 1945'te kurulan İngiliz askerî idaresi Rodos ve Oniki Ada'ya hâkim görünmekle birlikte yönetimin her kademesinde Yunanlılar bulunuyordu. 10 Şubat 1947'de imzalanan ve Türkiye'nin temsil edilmediği Paris İtalyan Barış Antlaşması ile Rodos, Oniki Ada ve Meis Yunanistan'a devredildi. Lozan Antlaşması'nın Anadolu kıyılarına yakın adaların askerden arındırılması hakkındaki hükmüne göre Yunanistan'ın bu adalarda askerî üsler ve yığınak yapamacağı hükmü kabul edildi. Yunanistan bu adaları Dodecanese adıyla bir idarî bölüm halinde topraklarına kattı. Otuz beş yıl İtalyan tâbiyetinde yaşayan Oniki Ada Türkleri yeniden tâbiyet değiştirmek veya topraklarını terketmek durumunda kaldılar. Yunanistan'da 1953'te çıkarılan Turizm Kanunu ile Türkler'in arazileri üzerine turistik tesisler kuruldu. Topraklarını kaybeden ve her türlü siyasal baskıya mâruz kalan Türk nüfusunun bir bölümü adaları terketmek zorunda kaldı. Bugün Rodos ve

İstanköy'de Türk nüfusunun varlığı devam etmektedir (bk. İSTANKÖY; RODOS).

BİBLİYOGRAFYA :

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, IX, 233 vd.; Mehmed Nâbi Rumbeyoğlu Fahreddin, *Trablusgarb, Bingazi ve Cezâir-i İsnâ Aşer Meseleleri*, İstanbul 1334, s. 16 vd.; *Cezâir-i Bahr-i Sefîd Vilâyeti Salnâmesi*, İstanbul 1311; Enver Ziya Karal, *Osmanlı İmparatorluğu'nda İlk Nüfus Sayımı: 1831*, Ankara 1931, s. 159, 161; Mehmet Saka, *Ege Denizi Adalarında Türk Hakları*, Ankara 1955, s. 219-225; *Lozan Barış Konferansı: Tutanaklar, Belgeler* (trc. Seha L. Meray), takım 1, 2, cilt I, IV, kısım 1, 2, Ankara 1969-72, tür.yer.; Sırrı Erinç - Tâlip Yücel, *Ege Denizi, Türkiye ile Komşu Ege Adaları*, Ankara 1988, s. 55-71; Şerafettin Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri I*, İstanbul 1990, tür.yer.; a.m.f., "Rodos ve 12 Ada'nın Türk Hâkimiyetinden Çıkışı", *TTK Belleten*, XXIX/113 (1965), s. 77-119; Cevdet Küçük, "Ege Adalarında Türk Egemenliği Dönemi", *Ege'de Temel Sorun: Egemenliği Tartışmalı Adalar* (haz. Ali Kurumahmut), Ankara 1998, s. 33-80; *Ege Adalarının Egemenlik Devri Tarihçesi* (ed. Cevdet Küçük), Ankara 2001, tür.yer.; Celalettin Yavuz, *Menteşe Adaları (Oniki Ada)'nın Tarihi*, İstanbul 2003, tür.yer.; Cengiz Orhonlu, "Oniki Ada'da Türk Eserleri ve Türk Nüfusu", *TK*, II/24 (1964), s. 29; Metin Tuncel - İdris Bostan, "Dünden Günümüze Ege Adaları", *Coğrafya Dergisi*, sy. 6, İstanbul 1998, s. 27-58; İ. Parmaksızoğlu, "On İki Ada", *TA*, XXV, 443-444; S. Soucek, "On İki Ada", *EJ²* (İng.), VII, 172-173.

CEVDET KÜÇÜK

ONTOLOJİ

Varlığı varolması bakımından konu edinen, temel varlık kategorileri ve ilkelerini araştıran, duyu ötesi varlıkların kanıtlanmasını amaç edinen felsefe dalı, varlık bilimi (bk. VÜCÜD).

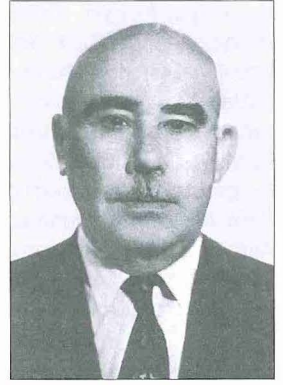
OPTİK

(bk. İLM-i MENÂZİR).

ORAL, Mehmet Zeki (1901-1962)

Müzeci ve Türk kültür tarihçisi.

Sinop'un Boyabat ilçesine bağlı Nefsicuma köyünde doğdu. Babası Hâfız Yûsuf Efendi köyün ileri gelenlerindendi. Dede-si Ali Efendi'nin fakih namıyla meşhur olduğu bilinir (Aksoy, sy. 6 [1965], s. 115). Aile İmamoğulları diye anılırdı. Mehmet Zeki 1914 yılında Boyabat Rüşdiyesi'ne girdi, ancak ikinci sınıfta iken tasdiknâme aldı. 1916'da Kastamonu Muallim Mektebi'ne kaydoldu. Okulda çalışkanlığı ile kendini

Mehmet
Zeki Oral

gösterdi ve hocası ona "zeki" lakabını verdi. Bundan sonra da Mehmet Zeki olarak anıldı. Kastamonu Muallim Mektebi'nden 1920'de mezun olunca Boyabat'ın Cümaköyü İlkokulu'na tayin edildi. 1923'te Boyabat Merkez Mektebi, 1925'te Ayancık Merkez Mektebi başmüdürlüğüne, 1928'de Boyabat Merkez başöğretmenliğine ve aynı zamanda Maarif memurluğuna getirildi. 1931 yılında Tokat, 1933'te Niğde ilköğretim müfettişliğine, 1941'de Konya Müzesi müdürlüğüne tayin edildi. Müze müdürlüğü yıllarında Beyşehir gölü üzerindeki adacıta Selçuklu dönemine ait Kubâdâbâd Sarayı'nın kalıntılarını buldu ve bu çok önemli keşfi makaleleriyle tanıttı. Buluntular daha sonra yerli ve yabancı başka araştırmacılar tarafından değerlendirilerek burada kazı yapılmak suretiyle Selçuklu sanatı hakkında pek çok yeni bilgiler elde edildi. 1954 yılında Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü arşiv şefliğine, 31 Ekim 1957'de Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşiv ve Neşriyat müdürlüğüne tayin edilen Mehmet Zeki 1957 yılı sonunda emekliye ayrıldı. 3 Ekim 1962'de vefat etti.

Mehmet Zeki Oral görevleri sırasında birçok yer gezmiş ve buralarla ilgili çok sayıda makale kaleme almıştır. Özellikle ilköğretim müfettişi iken gittiği köy ve kasabalarda halk bilgisi, halk edebiyatı ve Türk kültürüyle ilgili çeşitli bilgileri derlemiştir. Bilhassa tarihî eserlerin, kitâbelerin, mezar taşlarının, halkın elindeki vakfiye, berat, ferman gibi belgelerin değer bilmez ellerde kaldığını, dış tesirlerle, bazan da çıkar uğruna ortadan kaybolduğunu göreyerek bunları kurtarıp yayımlamak suretiyle büyük hizmetlerde bulunmuş, bu arada Niğde Müzesi'ni kurmuştur. *Akpınar* mecmuasında yayımlanan "Niğde Tarihi" başlıklı makaleleri önemli çalışmalarındandır. Bir kısmı basılı on dört eseri, 100'den fazla makalesi olan Mehmet Zeki Oral'ın *Akpınar Mecmuası*, *Anıt*, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, *Türk Et-*

nografiya, Konya, Vakıflar, Türk Yurdu dergilerinde, Türk Tarih Kurumu belletenleri, Türk Tarih kongreleri, I. Türk Sanatları Kongresi, *Türk Folklor Araştırmaları, İstanbul Enstitüsü Mecmuası, Fatih ve İstanbul* ile *Konya Zafer ve Niğde* gazetelerinde yazıları çıkmıştır. Ayrıca *Anıt* dergisinde Mehmet Yusufoğlu ve Anıt imzası ile yazılar yazmıştır. Basılı eserleri şunlardır: *İlkokullarda Sosyal İşçimenikler* (Niğde 1936); *Tokatlı Aşık Nuri* (Ankara 1936); *Niğde Tarihi Tetkiklerinden Hüdavend Hatun Türbesi ve Hayatı* (Niğde 1939); *Hazret-i Mevlana Dergahındaki Şaheserlerden Nişantaşı* (Ankara 1954); *Niğdeli Şair ve Aşıklardan Orta Köylü Aşık Tahiri* (Ankara 1955); *Anadolu Köylerinde Gençler Birliği Yahut Ahiliğin Devamı* (Ankara 1959) (yayınları hakkında geniş bilgi için bk. a.g.e., sy. 6 [1965], s. 115-118).

BİBLİYOGRAFYA :

Mehmet Ali Uz, *Konya Kültürüne Hizmet Edenler*, Konya 2003, s. 111-112; Osman Aksoy, "Mehmet Zeki Oral", *TELD*, sy. 6 (1965), s. 115-118.

HALİL İBRAHİM KUNT

ORAN

(bk. VEHRAN).

ORBAY, Hüseyin Rauf (1881-1964)

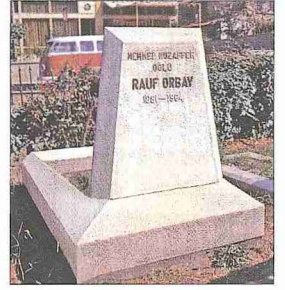
Amiral, büyükelçi, siyaset ve devlet adamı.

İstanbul'da doğdu. Âyan Meclisi üyeliği ve Trablusgarp valiliği yapan Kafkasya (Abhazya) kökenli Aşharuva Mehmed Muzaffer Paşa'nın oğludur. Trablusgarp Askerî Rüşdiyesi'ni ve Heybeliada Bahriye Mektebi'ni bitirdi (1899). Deniz subayı olarak Osmanlı donanmasına katıldı. 1908'de Siam ayaklanmasını bastırmakla görevlendirilen deniz kuvvetlerinde torpido kruvazör kumandanıydı. Yarbay rütbesine terfi edip Bahriye Nezâreti Erkân-ı Harbiye reisliği görevine getirildi. Tuna Milletlerarası Komisyonu'nda Türkiye'yi temsil etti. Balkan Savaşı'nın Karadeniz ve Akdeniz'de yürütülen deniz muharebelerinde Hamidiye kruvazörünün komutanı olarak görev yaptı. Savaşlarda elde ettiği başarılar sebebiyle "Hamidiye kahramanı" unvanıyla anıldı. Bu alandaki şöhreti onu siyasete yöneltti ve Müşir Ahmed İzzet Paşa kabinesinde Bahriye nâzırlığına getirildi. Ancak askerî ve siyasî alanda gösterdiği bu

başarılar yanında Osmanlı Devleti için bir hezimet belgesi olan Mondros Mütarekesi'ni Osmanlı Devleti'nin Bahriye nâzırı sıfatıyla imzalamak zorunda kaldı. Mütarekenin ardından Osmanlı Devleti'nin paylaşımı için işgaller başladı. Mütareke hükümlerinin uygulamasında İngiliz hükümeti ve komiserlerinin yaptıkları istismar üzerine Rauf Bey, Mustafa Kemal ve Fethi Bey (Okyar) ile temasa geçti. Damad Ferid Paşa kabinesinin bu olaylar karşısında hareketsiz kalması üzerine askerlik mesleğini bıraktı. Ülkenin düşman işgalinden kurtarılması için bütün yurtta yeniden bir mücadeleye verilmesi gerektiğini düşünenlerin yanında yer alarak Kuvâ-yi Milliye'ye katıldı ve Mustafa Kemal'e destek oldu. Erzurum ve Sivas kongrelerine İstanbul delegesi olarak katıldı. Mütarekenin ardından İstanbul'u işgal eden İtilâf devletlerinin Kuvâ-yi Milliye'nin önde gelenlerinden bazı kimseleri tutuklayacağını öğrenen Mustafa Kemal durumu kendisine bildirdiye de Rauf Bey İstanbul'da kaldı. İngilizler tarafından ele geçirilerek bazı arkadaşları ile birlikte Malta'ya sürgüne gönderildi (16 Mart 1920). 1921 yılında Malta sürgününden dönen Rauf Bey, Ankara'da yeni kurulmuş olan Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne katıldı ve Nâfia vekilliğine getirildi. 12 Temmuz 1922 tarihinde güven oyu alarak 1922-1923 yıllarında bir süre İcra Vekilleri Heyeti başkanlığı yaptı. Lozan Antlaşması konusunda İsmet Paşa ile arasında çıkan anlaşmazlık esnasında Mustafa Kemal Paşa'nın İsmet Paşa'nın yanında yer alması sebebiyle İcra Vekilleri Heyeti başkanlığı görevini bırakmak zorunda kaldı (4 Ağustos 1923). Bu görevinden ayrıldıktan sonra İsmet Paşa'nın da aday olduğu meclis ikinci başkanlığı için yapılan seçimi kazandı (25 Ekim 1923). 1923'te yenilenen seçimlerle Türkiye Büyük Millet Meclisi ikinci dönem mebusu oldu. 1924

Hüseyin Rauf Orbay 1923 yılında Ankara'da Milli Mücadele sırasında askerî kıyafetiyle

Hüseyin Rauf Orbay'ın Sahrayıcedid Mezarlığı'ndaki kabri

ylına kadar meclis içindeki ikili siyasî kutuplaşmada tarafsız kaldı; ancak görüşleri bakımından gelenekçilerin oluşturduğu ikinci gruba sempatisi olduğu bilinmekteydi. Nitekim İcra Vekilleri Heyeti başkanlığına seçilmesi sırasında bu grubun da desteğini almıştı. Mecliste birinci ve ikinci gruptaki milletvekilleriyle iyi ilişkiler içinde bulunması onun bu iki grup arasındaki anlaşmazlıklarda ara buluculuk rolü üstlenmesini sağladı. Rauf Bey'in İstanbul basınına Cumhuriyet'in ilân edilmiş biçimini eleştiren bir demec vermesi ve hilâfetin kaldırılmasına yönelik çabalara muhalefet etmesi gibi tutumları yüzünden Mustafa Kemal Paşa ile araları açıldı. Ona göre Mustafa Kemal ve destekçileri fazla radikal ve aceleciydiler. Bu muhalefeti, 17 Kasım 1924'te Halk Fırkası'na karşı kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kurucuları arasında yer almasıyla daha ileri bir boyuta ulaştı. Rauf Bey, Abdülhak Adnan Adıvar'la birlikte Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın ikinci başkanlığına getirildi. 1926'da Ankara İstiklâl Mahkemesi tarafından Mustafa Kemal'e suikast girişimi olarak bilinen İzmir suikastı davasıyla bağlantılı olduğu gerekçesiyle yargılandı. O sırada tedavi amacıyla İngiltere'de bulunduğu için gıyaben on yıl sürgün cezasına çarptırıldı. Bu kararı kesinlikle kabul etmedi. Cumhuriyet'in onuncu yılında çıkarılan affa rağmen bir süre Türkiye'ye gelmedi. 1935'te ısrar üzerine ülkeye geri döndü. 1926 yılında hakkında İstiklâl Mahkemesi tarafından verilen karar değiştirilmedikçe milletvekilliğini kabul etmeyeceğini bildirmesi üzerine ilgili mahkûmiyet kararı iptal edildi ve 22 Ekim 1939 tarihinde yapılan ara seçimde Kastamonu milletvekili olarak yeniden Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne girdi. II. Dünya Savaşı sırasında Türkiye'nin İngiltere'yle ilişkilerinin hassas olduğu bir dönemde 1942'de Londra'ya büyükelçi gönderildi. Bu görevinde Türkiye'yi II. Dünya Savaşı'nın dışında tutma hedefine yönelik diplomatik misyonunu yerine getirdi. 1944'te kendi isteğiyle bu görevinden ayrıldı. 1949